

ECONOMIE ȘI FINANȚE

TOP 5 CELE MAI IMPORTANTE EVOLUȚII POZITIVE ȘI NEGATIVE DE ORDIN ECONOMIC ȘI SOCIAL DIN 2022, ȘI PROVOCĂRI PENTRU 2023

Adrian Lupușor
Stas Madan
decembrie 2022

Cele mai importante evoluții economice și sociale pozitive în 2022 au fost obținerea de către Republica Moldova a statului de țară candidat pentru aderarea la UE, creșterea suportului financiar extern, dezvoltarea mecanismelor de suport pentru grupurile vulnerabile de populație și firme, în paralel cu consolidarea efortului de formalizare a economiei, gestionarea crizei refugiaților și faptul că pentru prima dată, Republica Moldova a început să urmeze o agendă autentică de consolidare a securității energetice.

Evoluțiile pozitive au avut loc pe fundalul unor tendințe și evenimente negative: stagflația - recesiune economică combinată cu inflație înaltă, mersul lent al reformelor sistemice, deficitele bugetare cronice pe fundalul creșterii obligațiilor sociale, creșterea ratei sărăciei și a inegalităților sociale, și scăderea activității investiționale pe fundalul creșterii incertitudinii și costurilor de business.

Anul 2023 urmează să fie unul plin de provocări și riscuri, principalele fiind: continuarea războiului din Ucraina, cu repercusiuni directe și indirecte asupra Republicii Moldova, executarea problematică a bugetului de stat în contextul unui an economic dificil și obligații sociale în creștere, riscul unor noi majorări de prețuri la resursele energetice, riscul populismului electoral în contextul alegerilor locale, precum și riscul subminării potențialului economic din cauza emigrării și al fenomenului dezinvestițional.

Conținut

1.	TOP 5 EVOLUȚII/ EVENIMENTE ECONOMICE ȘI SOCIALE POZITIVE DIN 2022	2
	1. Obținerea de către Republica Moldova a statutului de țară candidată pentru aderarea la UE	2
	2. Creșterea suportului financiar extern	2
	3. Dezvoltarea mecanismelor de suport pentru grupurile vulnerabile de populație și firme în paralel cu consolidarea efortului de formalizare a economiei	2
	4. Pentru prima data, Republica Moldova a început să urmeze o agendă autentică de consolidare a securității energetice	3
	5. Gestionarea crizei refugiaților din Ucraina	3
2.	TOP 5 EVOLUȚII/ EVENIMENTE ECONOMICE ȘI SOCIALE NEGATIVE DIN 2022	4
	1. Stagflația: recesiune economică combinată cu inflație înaltă	4
	2. Mersul lent al reformelor sistemice	4
	3. Deficitele bugetare cronice pe fundalul creșterii obligațiilor sociale	5
	4. Creșterea ratei sărăciei și a inegalităților sociale	5
	5. Scăderea activității investiționale pe fundalul creșterii incertitudinii și costurilor de business	5
3.	TOP 5 PROVOCĂRI ECONOMICE ȘI SOCIALE PENTRU 2023	6
	1. Continuarea războiului din Ucraina, cu repercusiuni directe și indirecte asupra Republicii Moldova	6
	2. Executarea problematică a bugetului de stat în contextul unui an economic dificil și obligații sociale în creștere	6
	3. Riscul unor noi majorări de prețuri la resursele energetice	6
	4. Riscul populismului electoral în contextul alegerilor locale	7
	5. Riscul subminării potențialului economic din cauza emigrării și a fenomenului dezinvestițional	7

1

TOP 5 EVOLUȚII/ EVENIMENTE ECONOMICE ȘI SOCIALE POZITIVE DIN 2022

1. Obținerea de către Republica Moldova a statului de țară candidată pentru aderarea la UE

În data de 23 iunie 2022, Comisia Europeană a stabilit oferirea Republicii Moldova, de rând cu Ucraina, a statului de țară-candidat pentru aderarea la UE1, fiindu-i conferită astfel, pentru prima dată, o perspectivă europeană clară. Aceasta a propulsat relațiile bilaterale RM-UE și agenda integraționistă europeană a Moldovei spre un nivel calitativ superior: țara noastră este încorporată în Politică Europeană de Extindere, ceea ce o ajută să se diferențieze, deja de o manieră categorică, de alți participanți ai Parteneriatului Estic. Acest succes a fost determinat, pe de o parte, de noile realități geo-politice dictate de invazia miliară a Rusiei în Ucraina, Republica Moldova fiind a doua cea mai vulnerabilă țară în acest context, iar pe de altă parte, de creditul de încredere acordat de către partenerii de dezvoltare guvernării pro-europene de la Chișinău (în caz contrar, puteam fi în „coș” cu Georgia care nu a primit acest statut). Totodată, acest succes s-a datorat și societății civile vibrante – un element indispensabil pentru o societate europeană – care a avut un rol important, în particular, în gestionarea crizei refugiaților, precum și în completarea chestionarului în baza căruia Republica Moldova a fost evaluată de Comisia Europeană. Sigur, urmează un proces complex de reforme, atât pentru a începe negocierile pe cele 35 capitole și, în special, pentru finalizarea negocierilor pe fiecare capitol, care va solicita efort, timp și resurse instituționale și financiare substanțiale din partea guvernării. Prin urmare, este crucială menținerea angajamentului politic ferm și prioritar pentru vectorul european, în paralel cu consolidarea capacităților instituțiilor publice și implicarea societății civile în procesul de implementare a angajamentelor asumate în acest context. Republica Moldova va deveni parte a UE numai dacă întreaga societate se va coaliza în jurul acestui deziderat și va contribui pozitiv la atingerea acestuia.

1 <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/23/european-council-conclusions-on-ukraine-the-membership-applications-of-ukraine-the-republic-of-moldova-and-georgia-western-balkans-and-external-relations-23-june-2022/>

2. Creșterea suportului financiar extern

Anul 2022 a arătat încă o dată cine sunt adevărații prieteni și suporteri ai Republicii Moldova. În timp ce Gazprom reducea, prin decizii unilaterale, livrările de gaze naturale spre țara noastră, fapt ce a afectat și livrările de electricitate din stânga Nistrului, partenerii de dezvoltare au majorat suportul financiar pentru a putea procura gaze și electricitate din surse alternative. Au fost majorate și alocările bugetare directe care au permis acordarea compensațiilor și altor forme de suport pentru populație și firme în contextul crizelor. Din surse externe au fost finanțate și proiecte importante de reabilitare a infrastructurii rutiere, dezvoltarea energiei regenerabile, modernizarea agriculturii și alte proiecte de importanță majoră. Totuși, cel mai substanțial ajutor a venit sub formă de împrumuturi și granturi pentru susținerea bugetului de stat, fapt ce a permis finanțarea deficitului bugetar, promovarea unor reforme importante (ex: în domeniul sănătății sau modernizarea căii ferate) și promovarea unei politici active și extinse de asistență socială focusată pe susținerea grupurilor vulnerabile în contextul scumpirilor și recesiunii. Conform datelor Ministerului Finanțelor de la finele trimestrului 3, 2022, au fost încasate la bugetul de stat 9,6 miliarde lei, iar până la finele anului curent urmează să fie încasate încă circa 2 miliarde lei. O problemă majoră legată de aceste sume este că majoritatea vin sub formă de credit, ponderea granturilor fiind de doar 20%. Chiar dacă nivelul datoriei de stat externe se menține în limite normale, condițiile economice și sociale dificile în care se află țara noastră dictează necesitatea majorării ponderii granturilor în finanțările externe – mesaj care trebuie promovat activ în rândul partenerilor de dezvoltare.

3. Dezvoltarea mecanismelor de suport pentru grupurile vulnerabile de populație și firme în paralel cu consolidarea efortului de formalizare a economiei

În contextul crizei energetice, inflaționiste și economice, Guvernul a reușit să elaboreze o serie de instrumente de suport pentru grupurile vulnerabile de populație și firme. În particular, putem remarca dezvoltarea Fondului de reducere a vulnerabilității energetice, indemnizațiile pentru salariați în somaj tehnic în valoare de 50% din salariul de bază, în cazul

în care activitatea agentului economic este sistată, ii) mecanismul programului redus de activitate (de tipul „Kurzarbeit”), care prevede acordarea unei indemnizații de maximum 50% din cuantumul salariului mediu pe economie prognozat pentru salariații cu regim de activitate redusă, iii) reorganizarea ODIMM în Organizația Pentru Dezvoltarea Antreprenorialului (ODA) cu facilitarea accesului IMM-urilor la Programele de suport, și iv) instituirea Fondului pentru Antreprenorial și Creștere Economică a Moldovei (FACEM) cu intenția de a avea un instrument al statului de finanțare la costuri reduse pentru proiecte investiționale inițiate de antreprenori². Finanțarea acestor instrumente a fost posibilă grație suportului partenerilor de dezvoltare și a permis amortizarea impactului șocurilor economice și sociale din această perioadă. Totodată, instituționalizarea acestor mecanisme a completat arsenalul de instrumente anti-criză a Guvernului care ar putea fi utile și pentru crizele viitoare. Pentru a consolida sustenabilitatea acestor măsuri, Guvernul a dinamizat eforturile în direcția formalizării economiei, urmând, în mod just, ideea consolidării fiscale în baza creșterii bazei impozabile. În acest sens, a fost demarată reforma Inspectoratului de Stat al Muncii și revizuirea abordării privind controalele inopinate în domeniul muncii, a fost elaborat mecanismul de subvenționare pentru trecerea salariilor „pe alb” și se planifică intervenții de politici decisive privind zilierii în agricultură și deținătorii de patente. Aceste măsuri trebuie încurajate și promovate activ, pentru a asigura, în contextul deficitului bugetar înalt, o consolidare fiscală cât mai puțin costisitoare pentru dezvoltarea economică.

4. Pentru prima dată, Republica Moldova a început să urmeze o agendă autentică de consolidare a securității energetice

În contextul creșterii prețurilor mondiale la resursele energetice și a riscurilor legate de furnizarea de gaze naturale

de la Gazprom și electricitate din stânga Nistrului, Guvernul a demarat o agenda activă de reforme în vederea diversificării livrărilor de energie și valorificarea surselor de energie vulnerabilă. Astfel, pentru prima dată de la independență, Republica Moldova a început să înmagazineze gaze naturale, fiind un element indispensabil al securității energetice a țării. Totodată, a fost abilitată întreprinderea de stat „Energocom” pentru procurarea gazelor naturale și energiei electrice de pe piață, fapt ce a permis diversificarea surselor de energie. Un alt eveniment important ține de conectarea sistemului electroenergetic al Moldovei, alături de Ucraina, la Sistemul de Energie Continental European ENSO-E ceea ce a permis schimburile comerciale de energie cu UE, contribuind, la fel, la diversificarea surselor de energie și, respectiv, la consolidarea securității energetice. Reformele din sectorul energetic, în particular în ceea ce ține de transpunerea aquis-ului comunitar, au fost înalt apreciate și de Secretariatul Comunității Energetice în raportul final de implementare³.

5. Gestionarea crizei refugiaților din Ucraina

După agresiunea militară a Rusiei în Ucraina, Republica Moldova a devenit una din principalele destinații pentru refugiații ucraineni, fiind în topul țărilor după numărul refugiaților per capita. Guvernarea și întreaga societate a manifestat solidaritate cu Ucraina, oferind spații de cazare, hrană, haine și alte forme de suport, în condițiile în care însăși Republica Moldova avea nevoie de suport, confruntându-se cu deficit bugetar, inflație și criza energetică. Modul cum a fost gestionată criza și solidaritatea moldovenilor cu Ucraina au fost înalt apreciate și de comunitatea internațională, care a venit cu suport adițional pentru a ajuta Republica Moldova să facă față acestei provocări.

² Raportul de stare a țării 2022, Expert-Grup/ FES, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/RST_2022_RO_Final_1-_site.pdf

³ https://www.energy-community.org/news/Energy-Community-News/2022/12/07.html?fbclid=IwAR25aZnr5LiWMCp-V2FNA8CiUWKWyRUc9BlcG3b1IPHLg9_8wF6Yfo_3JOKQ

2

TOP 5 EVOLUȚII/ EVENIMENTE ECONOMICE ȘI SOCIALE NEGATIVE DIN 2022

1. Stagflația: recesiune economică combinată cu inflație înaltă

Șocurile negative din 2022 (invazia militară a Rusiei în Ucraina, criza energetică, seceta și creșterea prețurilor de import) s-au transpus în stagflație: recesiune economică estimată la circa 3-4% pe fundalul unei inflații medii de circa 30%. Recesiunea a fost determinată de 3 factori majori: (i) războiul din Ucraina care a dus la pierderea piețelor de desfacere din Rusia, Ucraina și Belarus, a subminat lanțurile logistice și valorice, și, cel mai important, a afectat sentimentul investițional și de consum; (ii) seceta care a subminat producția agricolă, și așa afectată de scumpirea inputurilor agricole (în special, carburanți și fertilizanți); și (iii) înăsprirea dură a politicii monetare care, deși a prevenit o inflație și mai mare, a înrăutățit și mai mult accesul la credite. Inflația a fost determinată preponderent de creșterea prețurilor de import a produselor energetice, agro-alimentare și materiale de construcție⁴. Totuși, au fost și unii factori interni, asociați preponderent de creșterea rapidă a creditării (care a servit drept motiv de bază pentru înăsprirea politicii monetare), precum și de un potențial factor speculativ, și anumite carențe legate de cadrul concurențial (ex: prețurile produselor industriale pentru produsele locale au fost de câteva ori mai mari față de cele orientate spre export⁵). Cu toate acestea, recesiunea economică de 3-4% în 2022 nu este una dramatică, pe fundalul unei baze de comparație înalte (în 2021, PIB-ul a crescut tocmai cu 13,9%) și a crizelor majore din acest an. În plus, în pofida inflației înalte, remarcăm menținerea stabilității macrofinanciare, în special prin prisma rezilienței monedei naționale, a finanțelor publice, sistemului bancar și a rezervelor valutare ale țării, care vor servi drept bază pentru relansarea economică din 2024.

2. Mersul lent al reformelor sistemice

Conform Raportului de stare a țării pentru 2022⁶, succesele pe plan extern soldate cu creșterea asistenței donatorilor și obținerea statutului de țară candidată la UE nu au reușit să se transpună în succese pe plan intern. Astfel, o serie de reforme sistemice fie au fost amânate (ex.: reforma teritorial-administrativă, reforma administrației publice locale, reforma sistemului de pensionare), fie se produc într-un ritm lent (ex.: reforma justiției, reforma administrației publice, reforma salarizării în sectorul public, reforma managementului finanțelor publice, digitalizarea sau reforma întreprinderilor de stat). În primul caz, de vină se fac numeroasele șocuri, crize și urgențe care au „capturat” agenda Guvernului (ex.: criza energetică, războiul din Ucraina, inflația și seceta) și care, suprapuse cu capacitățile limitate ale instituțiilor publice, nu au permis alocarea de timp, energie și resurse pentru reforme sistemice. Însă o altă cauză, nu mai puțin importantă, ține de rezistența sistemului la reforme și de neadaptarea acestuia la schimbările democratice prin sabotarea, directă sau indirectă, a inițiativelor de schimbare sau/și deturnarea agendei de reformă. Această problemă a fost agravată și de experiența limitată de lucru în instituțiile publice a majorității conducătorilor instituțiilor statului, numiți în perioada analizată. În general, rezistența sistemului la reforme nu este un fenomen nou pentru Republica Moldova, însă pe fundalul retoricii pro-reformă a partidului de guvernământ și al promisiunilor electorale făcute de exponenții lui, problema în cauză a devenit și mai vizibilă. Totodată, această disonanță dintre transformările democratice și rigiditatea sistemului explică volatilitatea politică și schimbările frecvente de guverne, pe fundalul mersului lent al reformelor sistemice și structurale – fenomene observate în special începând cu 2009.

⁴ „Trei elemente pentru soluția problemei inflației”, Expert-Grup, <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/2356-trei-elemente-pentru-solu%C8%9Bia-problemei-infla%C8%9Biei>

⁵ Raportul de stare a țării 2022, Expert-Grup/ FES, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/RST_2022_RO_Final_1_site.pdf

⁶ Raportul de stare a țării 2022, Expert-Grup/ FES, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/RST_2022_RO_Final_1_site.pdf

3. Deficitele bugetare cronice pe fondul creșterii obligațiilor sociale

În 2022, deficitul bugetar a constituit circa 14,6 miliarde lei sau 5,2% din PIB, iar pentru 2023 Guvernul planifică un deficit și mai mare – 18,5 miliarde lei sau 6% din PIB. Pe fondul crizei economice, a șocurilor inflaționiste, și a unei politici monetare restrictive, promovarea unei politici bugetare expansioniste cu deficite bugetare ridicate devine o necesitate. De fapt, în 2022, aceasta a permis amortizarea șocurilor negative și, în pofida provocărilor fără precedent, a fost înregistrată o recesiune mai blândă față de alți ani (2009 sau 2020). Totuși, problema principală a deficitelor bugetare din această perioadă este că acestea nu sunt sustenabile, cel puțin, din două motive: (i) acestea sunt finanțate preponderent din finanțări preferențiale externe (care sunt temporare prin definiție), în timp ce pe intern finanțările sunt limitate și scumpe, iar statul promovează o politică irațională de impozitare a veniturilor obținute din investițiile în valorile mobiliare de stat; și (ii) acestea sunt cauzate, preponderent, de creșterea obligațiilor sociale care generează, în lanț, alte obligații pe viitor onorarea cărora va fi tot mai problematică (cel mai elocvent exemplu este modul cum a fost indexată pensia pentru limita de vârstă pentru 2023, coeficientul de indexare fiind de circa două ori mai mic față de formula precedentă). Menținerea acestor deficite bugetare nesustenabile alimentează și așteptări negative din partea mediului de afaceri, deoarece firmele anticipează că, mai devreme sau mai târziu, aceste discrepanțe urmează să fie acoperite prin majorarea presiunii fiscale (în acest context, este important ca Guvernul să comunice în mod clar că viitoarea consolidare fiscală se va baza nu pe creșterea presiunii fiscale, ci pe extinderea spațiului fiscal prin încurajarea formalizării/înălbirii economiei naționale).

4. Creșterea ratei sărăciei și a inegalităților sociale

Conform ultimei ediții a Raportului de Stare a Țării⁷, atestăm o „inegalitate” în repartizarea efectelor inflației asupra gospodăriilor, iar cei mai afectați vor fi persoanele cu venituri mici și medii din zonele urbane. În baza estimărilor⁸ s-a constatat că dacă în 2022 inflația medie anuală va atinge 29,5%, și alți factori de influență vor rămâne constanți, atunci numărul persoanelor ce trăiesc zilnic cu mai puțin de 5,5 USD (la paritatea puterii de cumpărare, în prețurile anului 2011) sau cu 53,6 lei moldovenești (în prețuri curente) ar crește cu 19,7% față de nivelul înregistrat în 2021. Astfel, rata sărăciei absolute urmează să crească, estimativ, de la 24,5% în 2021 la circa 27% în 2022. Tendința urmează să continue și în 2023, când va fi înregistrată o inflație medie de circa 14-15%, deși fiind mai redusă față de 2023, este destul de înaltă față de nivelul optimal. Creșterea ratei sărăciei urmează să pună presiuni adiționale pe sistemul finanțelor publice, agravând problema deficitului bugetar menționată mai sus.

5. Scăderea activității investiționale pe fondul creșterii incertitudinii și costurilor de business

Avalanșa de șocuri economice și criza din 2022 a redus substanțial activitatea investițională. Conform celor mai recente date BNS, în primele 3 trimestre 2022, volumul investițiilor în active imobilizate, în termeni reali, a scăzut cu 9,2%, iar pentru întregul an scăderea ar putea fi de peste 10%. Principalele cauze pot fi divizate în două categorii: (i) creșterea incertitudinii pe fondul războiului din Ucraina și a crizei economice și sociale; și (ii) creșterea costurilor de derulare a afacerilor pe fondul înăsprii politicii monetare care a afectat accesul la creditare și a scumpit logistica. Prin urmare, tendința respectivă urmează să continue și în 2023, deoarece, atât incertitudinea, cât și accesul la credite, vor rămâne probleme majore pentru mediul de afaceri.

⁷ Raportul de stare a țării 2022, Expert-Grup/ FES, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/RST_2022_RO_Final_1-_site.pdf

⁸ Pentru determinarea impactului inflației asupra sărăciei a fost utilizată metoda descrisă de Fala (2022) în lucrarea: „Inflația în Republica Moldova: cauze, grupurile vulnerabile și recomandări de politici” (disponibil: https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Cauzele_si_efectele_inflatiei_analiza.pdf)

3

TOP 5 PROVOCĂRI ECONOMICE ȘI SOCIALE PENTRU 2023

1. Continuarea războiului din Ucraina, cu repercusiuni directe și indirecte asupra Republicii Moldova

Agresiunea militară a Federației Ruse în Ucraina prezintă semne tot mai evidente de transformare într-un război îndelungat⁹. Acesta va rămâne principala provocare pentru Republica Moldova, cel puțin din următoarele considerente: (i) perpetuarea nivelului sporit de incertitudine, afectând apetitul investițional și descurajând activitatea privată per ansamblu; (ii) se vor menține riscurile de întreruperi de energie electrică pe fundalul bombardamentelor de către Federația Rusă a infrastructurii energetice din Ucraina cu care este interconectată și Republica Moldova; (iii) o potențială intensificare a survolării spațiului aerian de rachete lansate de Federația Rusă spre Ucraina; (iv) subminarea în continuare a schimburilor comerciale cu Ucraina, Federația Rusă și Belarus; și (v) menținerea nivelului înalt al costurilor logistice pentru companiile care depind de importuri. Pentru a face față acestei provocări, Guvernarea trebuie să asigure suportul politic, instituțional și financiar deplin pentru eforturile privind îndeplinirea condiționalităților pentru începerea negocierilor de aderare la UE, pentru consolidarea securității energetice, informaționale și militare.

2. Executarea problematică a bugetului de stat în contextul unui an economic dificil și obligații sociale în creștere

Executarea bugetului de stat care a fost planificat cu un deficit de 6% din PIB pentru 2023 ar putea fi una din principalele provocări ale anului, în contextul perpetuării constrângerilor economice din 2022: incertitudinea cauzată de războiul din Ucraina, inflația încă înaltă, riscul acutizării crizei energetice și accesul limitat la credite. În plus, acoperirea deficitului bugetar preponderent din credite va duce la creșterea continuă a datoriei de stat care, deși va rămâne în limite acceptabile și controlabile, va afecta tot mai mult ratingul de țară din cauza finanțării nesustenabile a deficitului

bugetar (menționată mai sus). Pentru a face față acestei provocări este necesar de a intensifica eforturile de advocacy pe marginea creșterii ponderii granturilor externe în finanțările externe și dinamizarea politicilor pentru încurajarea formalizării/înălbirii economiei: susținerea deținătorilor de patente să-și formalizeze afacerile, subvenționarea „înălbirilor” salariale, promovarea plăților fără numerar, reformarea Inspecției de Stat a Muncii, eficientizarea controalelor și majorarea penalităților pentru evaziune fiscală.

3. Riscul unor noi majorări de prețuri la resursele energetice

Anul 2023 ar putea să fie și mai dificil din perspectiva prețurilor la gaze și electricitate. Contractul cu Gazprom rămâne total incert după deciziile unilaterale ale Gazprom de a reduce livrările agreeate în contractul cu MoldovaGaz, cel mai probabil fiind perpetuată situația curentă în care tot gazul livrat de Gazprom merge în regiunea transnistreană în schimbul livrărilor de electricitate la preț optimal. Aceasta înseamnă că în 2023, Republica Moldova va trebui să procure gaze naturale din surse alternative, cel mai probabil de la bursă. Problema este că pe fundalul sancțiunilor, prețul gazului urmează să se mențină înalt la burse, iar înmagazinarea va fi tot mai dificilă din motivul insuficienței spațiilor de stocare pe fundalul așteptărilor privind creșterea prețurilor din partea participanților la bursele internaționale. Consecutiv, și electricitatea ar putea să se scumpească, deoarece livrările de electricitate din stânga Nistrului nu acoperă nici pe aproape necesarul de consum din dreapta Nistrului, fiind necesare importuri de electricitate din Ucraina sau România unde prețul, din motive obiective, este mult mai mare. Pentru a face față acestor riscuri și provocări este crucială creșterea suportului financiar din partea statului și donatorilor pentru: (i) promovarea eficienței energetice (în special în sectorul rezidențial, unde sunt cele mai mari pierderi și, respectiv, cel mai mare potențial de îmbunătățirea a eficienței energetice) prin crearea Fondului de Eficiență Energetică, (ii) încurajarea la scară mai mare a dezvoltării surselor regenerabile de energie, prin mecanisme de subvenționare; și (iii) fortificarea guvernantei și capacităților profesionale a Î.S. „Energocom” care urmează să continue procurările de gaze și electricitate de la burse internaționale în vederea diversificării livrărilor de resurse energetice.

⁹ <https://www.understandingwar.org/background/ukraine-conflict-updates>

4. Riscul populismului electoral în contextul alegerilor locale

Anul 2023 marchează începutul maratonului electoral format din triada alegerilor locale, alegerilor prezidențiale (2024) și celor parlamentare (2025). Prin urmare, aceasta ar putea duce la creșterea presiunilor din partea Parlamentului asupra Guvernului în contextul creșterii înclinației politicianilor spre inițiative populiste. Astfel, există riscul perturbării agendei de reforme ale ministerelor de comportamentul electoral al politicianilor. Din acest motiv, din punct de vedere al economiei politice, anul 2023 închide fereastra de oportunitate pentru promovarea reformelor (care a fost deschisă în 2021-2022). Atenuarea acestui risc este foarte importantă, în special din perspectiva menținerii angajamentului ferm pe direcția integrării europene și îndeplinirea condiționalităților pentru începerea negocierilor de aderare la UE. Prin urmare, autoritatea prezidențială, împreună cu societatea civilă și comunitatea partenerilor de dezvoltare trebuie să pună un accent sporit pe responsabilizarea parlamentarilor prin monitorizarea procesului legislativ și promovarea principiilor de transparență, incluziune și bazare pe evidențe. Suplimentar, este importantă

monitorizarea și contracararea oricăror forme de clientelism politic în ajun de alegeri (ex: alocări bugetare către APL loiale puterii – fenomen observat în anii precedenți¹⁰).

5. Riscul subminării potențialului economic din cauza emigrării și a fenomenului dezinvestițional

Perpetuarea războiului la hotar și începerea perioadelor electorale din 2023-2025 va alimenta un nivel sporit de incertitudine care va fi combinată cu creșterea îngrijorărilor din partea mediului de afaceri privind posibilele măsuri de creștere a presiunii fiscale pe fundalul cronicizării dezechilibrelor bugetare. Aceste tendințe ar putea nu doar duce la înghețarea investițiilor, dar și la un anumit proces dezinvestițional și chiar plecarea unor investitori străini din țară. Pentru a atenua acest risc, agenda pro-business a Guvernului trebuie să fie focusată mai mult pe dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii, promovarea integrității în sectorul privat, ameliorarea cadrului concurențial, încurajarea tranziției în sectorul formal, promovarea asocierii business-ului și facilitarea accesului la finanțare.

¹⁰ <https://www.expert-grup.org/en/biblioteca/item/2240-studiu-privind-clientelismul-politic-in-gestionarea-fondurilor-publice>

Despre autori

Adrian Lupușor, director executiv, Centrul Analitic Independent „Expert-Grup”
adrian@expert-grup.org

Stas Madan, director de program, Centrul Analitic Independent „Expert-Grup”

IMPRESSUM

Friedrich-Ebert-Stiftung Moldova | str. București 111 | Chișinău | Republica Moldova |

Responsabil:

Felix Hett | Reprezentant FES în Ucraina și Republica Moldova
Tel: +38 (044)234 0038 | Fax: +38 (044) 451 4031
www.fes.kiev.ua | www.fes-moldova.org

Pentru comenzi / Contact:
fes@fes-moldova.org

Fără un acord scris explicit din partea Fundației „Friedrich Ebert” (FES), utilizarea comercială a publicațiilor și produselor media apărute sub egida FES este interzisă.

TOP 5 CELE MAI IMPORTANTE EVOLUȚII POZITIVE ȘI NEGATIVE DE ORDIN ECONOMIC ȘI SOCIAL DIN 2022, ȘI PROVOCĂRI PENTRU 2023

Anul 2022 a fost unul plin atât de evoluții și evenimente economice și sociale pozitive, cât și negative. Din cele pozitive, pot fi remarcate următoarele top-5: (i) obținerea de către Republica Moldova a statutului de țară candidată pentru aderarea la UE, fapt ce a propulsat relațiile bilaterale RM-UE și agenda integrati-onistă europeană a Moldovei spre un nivel calitativ superior: țara noastră este încorporată în Politica Europeană de Extindere, ceea ce o ajută să se diferențieze, deja de o manieră ca-tegorică, de alți participanți ai Parteneriatului Estic; (ii) creșterea suportului financiar extern care a arătat încă o dată cine sunt adevărații prieteni și suporteri ai Republicii Moldova și a permis diversificarea procurărilor de ener-gie electrică, plata compensațiilor grupurilor vulnerabile, susținerea financiară a firmelor, implementarea proiectelor de infrastructură și menținerea stabilității finanțelor publi-ce; (iii) dezvoltarea mecanismelor de suport pentru grupurile vulnerabile de populație și firme în paralel cu consolidarea efortului de formalizare a economiei, fapt ce a amortizat șocurile negative din acest an; (iv) gestionarea crizei refugiaților fapt ce a confirmat încă o dată faptul că Republica Moldova este un stat cu adevărat european, capabil să manifeste solidaritate și mobilizare în contextul unor resurse și capacități extrem de limitate; și (v) faptul că pentru prima dată, Republica Moldo-va a început să urmeze o agendă autentică de consolidare a securității energetice.

Evoluțiile pozitive au avut loc pe fundalul unor tendințe și evenimente negative: (i) sta-gflația - recesiune economică combinată cu inflație înaltă, care a dus la (ii) creșterea ratei sărăciei și a inegalităților sociale, precum și la (iii) deficite bugetare cronice pe fundalul creș-terii obligațiilor sociale care urmează să fie și una din principalele provocări ale anului 2023. Altă tendință negativă a anului 2022 a fost (iv) mersul lent al reformelor sistemice cauzată de numeroasele șocuri, crize și urgențe care au „capturat” agenda Guvernului (ex.: criza ener-getică, războiul din Ucraina, inflația și seceta) și care, suprapuse cu capacitățile limitate ale instituțiilor publice, nu au permis alocarea de timp, energie și resurse pentru reforme siste-mice. Însă o altă cauză, nu mai puțin impor-tantă, ține de rezistența sistemului la reforme și de neadaptarea acestuia la schimbările de-mocratice prin sabotarea, directă sau indirec-tă, a inițiativelor de schimbare sau/și deturna-rea agendei de reformă. Nu în ultimul rând, (v) scăderea activității investiționale pe fundalul creșterii incertitudinii și costurilor de business a fost o altă tendință negativă a anului 2022.

Principalele provocări ale anului 2023 vizează continuarea războiului din Ucraina, cu reper-cusiuni directe și indirecte asupra Republicii Moldova (perpetuarea nivelului sporit de in-certitudine, riscuri de întreruperi de energie electrică, intensificarea survolării spațiului aerian de rachete lansate de Federația Rusă spre Ucraina, subminarea în continuare a schimburilor comerciale cu Ucraina, Federa-ția Rusă și Belarus, menținerea nivelului înalt al costurilor logistice pentru companiile care depind de importuri etc.). O altă provocare este executarea problematică a bugetului de stat în contextul unui an economic dificil și obligații sociale în creștere, având în vedere deficitul bugetar înalt planificat și finanțarea nesustenabilă a acestuia. Riscul populismu-lui electoral în contextul alegerilor locale din 2023 la fel ar putea crea probleme pentru mersul reformelor sistemice. Există și riscul subminării potențialului economic din cauza emigrării și al fenomenului dezinvestițional, în special dacă situația de securitate din regiune nu se va ameliora. Nu în ultimul rând, există și riscul unui nou val de majorări de prețuri pen-tru produsele energetice în ipoteza perpetuă-rii războiului din Ucraina.

Mai multe informații despre acest subiect pot fi găsite aici:

www.fes-moldova.org